

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

2009 MÁRCIUS – ÁPRILIS

2. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

- 1 A kínai biztonságpolitika 2008-ban
Matura Tamás

- 7 Uncle Sam és a sárkányok: Az Egyesült Államok várható távol-keleti politikája Clinton körútjának fényében
Karácsonyi Zoltán

- 11 A Guantánamói fogolytábor bezárásának dilemmája
Papp Andrea

 CORVINUS
KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com

CIKK

A KÍNAI BIZTONSÁGPOLITIKA 2008-BAN

Matura Tamás

A Kínai Népköztársaság (KNK) számára a 2008-as év meghatározó jelentőségűnek bizonyult számos tekintetben. A leglátványosabb esemény a XXIX. Olimpiai Játékok megrendezése, amely azonban elsősorban nem alapja, hanem eredménye volt a háttérben meghúzódó, sokkal fontosabb és mélyebb gazdasági-politikai folyamatoknak. Az Olimpiához kapcsolódó belbiztonsági feladatok mellett további kihívást jelentett a kínai kormány számára a márciusban kitört tibeti lázongás, illetve a tragikus, nyolcvanhétezer halálos áldozatot követelő, mintegy tízmillió embert hontalanná tévő májusi földrengés Szecsuán (Sichuan) tartományban.¹ A makroökonómia területén két mérföldkőhöz érkezett a Középső Birodalom: egyrészt 2008-ban már egyértelműen megelőzte Németországot, így az USA illetve nem sokkal lemaradva Japán mögött a világ harmadik legnagyobb gazdaságává vált.² Másrészt, Japánt maga mögött hagyva az Egyesült Államok legjelentősebb hitelezőjévé lépett elő, követeléseinek értéke elérte az 585 milliárd dollárt.³ E két fontos esemény is pontosan jelzi a KNK gazdasági felzárkózásának, relatív és abszolút hatalmának jelentős növekedését, amely természetesen a kínai biztonságpolitika változásaiban és a hadsereg (People's Liberation Army, PLA) gyors ütemű fejlődésében is megmutatkozik. Jelen tanulmány elsősorban az ez utóbbi területen, azaz a katonai high-politics szférájában 2008 folyamán bekövetkezett változásokat és trendeket kívánja bemutatni. Az elemzés áttekinti (I.) a nemzetközi biztonsági környezet kínai percepcióját, (II.) az ennek megfelelően alakuló nemzeti védelmi stratégiát és a katonai kiadások alakulását, illetve (III.) a 2008 folyamán mindezekből következő

¹ <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1860917,00.html>

² <http://www.ft.com/cms/s/0/8d9337be-e245-11dd-b1dd-0000779fd2ac.html>

³ <http://english.people.com.cn/90001/90776/90884/6536616.html>

katonai fejleményeket, fejlesztéseket. A reform és nyitás politikájának harminc éves évfordulóján különösen aktuális számba venni a Népköztársaság e téren is elért eredményeit.

I. Kína a nemzetközi rendszer egészét tekintve az elkövetkező időkben is alapvető adottságnak tekint olyan folyamatokat, mint a gazdasági globalizáció, az országok közötti interdependenciák erősödése és az iparosodás további gyorsulása, illetve a multi-polarizáció hangsúlyosabbá válása. Megítélésük szerint⁴ e jelenségeknek köszönhetően megerősödött a nemzetek közötti érdekközösség a háborúk elkerülésére és a prosperitást biztosító béke megőrzésére. A békés felemelkedés koncepciója továbbra is a KNK hivatalos politikáját képezi, ennek megfelelően Kína biztonsági stratégiájában is kiáll a nemzetközi együttműködés és a nukleáris leszerelés mellett, miközben hangsúlyozza katonai fejlesztései védelmi jellegét.

Regionális szinten, Kelet-Ázsia és a Csendes-óceán térségében a biztonsági helyzet stabil, az érintett jelentősebb országok és gazdaságaik fejlődése biztató. Mindezt tovább erősítik az olyan nemzetközi intézmények is, mint például a Shanghai Együttműködési Szervezet, amelynek 2008. március 24-én benyújtott kérelme alapján immáron Irán is teljes jogú tagja⁵ kíván lenni. Az Észak-Koreával folytatott hatoldalú tárgyalások újabb eredményei, a jongbjoni nukleáris komplexum hűtőtornyainak lerombolása⁶ tovább csökkentették Északkelet-Ázsiában a feszültséget. A Peking-Tajpei kapcsolatok szintúgy a KNK számára pozitív fordulatot vettek. A tajvani választásokon a Kuomintang földcsuszamlás-szerű győzelme csökkentette a – pekingi olvasatban – renegát tartomány de iure függetlenedésének esélyét, sőt, az azóta bekövetkezett események alapján a Tajvani-szoros két partja között fokozódhat a gazdasági és politikai aktivitás. Az új tajvani alelnök, Vincent Siew április 13-án történelmi találkozón⁷ vett részt Hu Csin-tao (Hu Jin-tao) kínai elnökkel, akivel a gazdasági kapcsolatok fejlesztéséről tárgyalt.

Globális szinten, a külső biztonsági kockázatok és kihívások terén Peking két alapvető, egymástól nem független tényezővel számol. Egyfelől látványos teljesítménye ellenére is nyomasztónak érzi a fejlett országok gazdasági, és főleg tudományos-technológiai fölényét, amely

⁴ http://english.gov.cn/official/2009-01/20/content_1210227.htm

⁵ <http://www.iht.com/articles/ap/2008/03/24/asia/AS-GEN-Tajikistan-Iran-SCO.php>

⁶ <http://www.iht.com/articles/2008/06/27/asia/korea.php>

⁷ http://news.xinhuanet.com/english/2008-04/14/content_7969826.htm

természetszerűleg a katonai szférában is jelentkezik. Másfelől Kína nem hagyhatja figyelmen kívül a pacifikus régióban hagyományosan érdekelt Egyesült Államok térségbeli fokozódó aktivitását. Az USA – nyilván nem függetlenül a világgazdasági súlypont Kelet-Ázsia felé tolódásától – növeli katonai, gazdasági és politikai jelenlétét az övezetben, amely hosszabb távon veszélyeztetheti a kínai érdekek érvényesítését.

A 2008-as évben a világ különböző pontjain bekövetkezett háborús események kapcsán Kína magatartása általában visszafogott, megfelelően a békés felemelkedés stratégiájának. Peking esszenciális érdeke, hogy a világban, de legalább saját környező régiójában békés viszonyok uralkodjanak. Ez megfelelő háttérrel biztosíthat a gazdasági növekedésnek és fejlődésnek, amely a kommunista párt legitimációjának egyik legfontosabb sarokköve, és amelyet a jelenlegi világgazdasági válság erősen kikezdett. Peking óvatos viselkedésének egyik jó példája az augusztusban kitört orosz-grúz konfliktus, melynek során a kínai vezetés kül- és belpolitikai megfontolásoktól vezérelve nem kötelezte el magát⁸ a szemben álló felek egyike mellett sem. Irak és Afganisztán kapcsán Kína ambivalens megfontolásokkal küzd. Egyfelől az USA által vezetett terror ellenes harchoz való csatlakozás kitűnő lehetőség Peking számára, hogy aktívan fellépessen saját szeparatista kisebbségei ellen Tibetben és a Hszincsiang–Ujgur Autonóm Területen (Xinjiang), anélkül, hogy a Nyugat részéről a retorikai eszközökön túlmenő nyomásyakorlástól kéne tartania. Másfelől nem szolgálja a KNK érdekeit az USA már említett fokozódó jelenléte Közép-Ázsiában, ami megnehezíti az olajra olyannyira szomjas Kína gazdasági és politikai kapcsolatainak elmélyítését a térség államaival.

II. Az első részben tárgyalt nemzetközi viszonyok képezik a főbb pontokat Kína biztonságpolitikai koordinátarendszerében, amelyhez igazodva alakítja Peking jelenlegi védelmi stratégiáját. E stratégia hosszú távú célja egy olyan nemzeti haderő létrehozása, amely képes elősegíteni a nemzeti egység, biztonság és fejlődés fenntartását. Ezt a célt három lépésben kívánják megvalósítani: 1. a modernizáció alapja a korszerű információtechnológiai fejlesztés; 2. a fejlesztések bázisát a gazdasági fejlődéssel arányosan növekvő katonai kiadások jelentik, ezért fokozottan ügyelni kell ezek egyensúlyára; 3. strukturális reformokat szükséges végrehajtani a fegyveres erőkon belül, és nagy hangsúlyt kell fektetni a

⁸ http://bizpol.playhold.hu/?module=hatteranyagok&module_id=2&page=0&type=all&reszletek=10

K+F programokra, amelyek elengedhetetlenek a nyugattal szemben fennálló technológiai lemaradás leküzdéséhez.

A K+F programok irányában Peking olyannyira elkötelezett, hogy nemzetgazdasági szinten az OECD jelentése⁹ szerint már 2006 vége óta az USA után e területen a világ második legjelentősebb országává lépett elő. Ennek eredménye a fegyveres erők fejlesztésének jól megalapozott, hosszú távú terveiben is megmutatkozik, amelyek az új high-tech fegyverrendszerek létrehozása mellett elengedhetetlenek tartják a katonák és hadsereg kutatóinak tudományos-technológiai képzését, az információtechnológia minden térre kiterjedő alkalmazását és a korszerű logisztikai rendszer létrehozását.

Napjaink megváltozott biztonsági feltételei, a hagyományos háború esélyének csökkenése mellett a kínai haderő átalakítása során figyelembe veszik az új kihívásokat is. Ezek egyik legfontosabbja a MOOTW (Military Operations Other Than War)¹⁰ képességek fejlesztése, amelyek Kína növekvő nemzetközi szerepvállalása mellett egyre fontosabbakká válnak. Az elmúlt napok híre szerint a NATO ugyanis előreláthatólag felkéri Pekinget¹¹, hogy segítse a szövetség afganisztáni műveleteit (ehhez kapcsolódhat, hogy valószínűleg Moszkva hatására Kirgizisztán felmondta¹² az amerikaiakkal a manasi légibázis használatáról szóló szerződést, ami érzékenyen érinti az afganisztáni műveletek logisztikai hátterét).

A fentiek finanszírozása kapcsán fontos áttekinteni a kínai védelmi költségvetés 2008-as alakulását, amely nehezen átlátható, illetve az ehhez kapcsolódó hivatalos információk megbízhatósága legalábbis kétséges. Pekingi kormányzati adatok szerint az előző évhez képest 2008-ban 18%-kal növekedtek a kínai védelmi kiadások, és meghaladták a 417 milliárd yuan¹³ (mai áron 61 milliárd USD) összeget. Ugyanakkor szinte nyílt titok, hogy a kínai kormányzat által közölt adatok csupán töredékét képezik¹⁴ a valós kiadásoknak. Az amerikai kongresszus számára készített jelentés 139 milliárd dollárnyi¹⁵ kiadással kalkulál, amely – bár csupán

⁹ http://www.oecd.org/document/26/0,2340,en_2649_201185_37770522_1_1_1_1,00.html

¹⁰ http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-7/f1007_13.htm

¹¹ http://www.armytimes.com/news/2009/03/ap_nato_china_afghanistan_030209/

¹² <http://risk911.blogspot.com/2009/02/kirgiz-dontes-hattererol-link.html>

¹³ http://english.gov.cn/official/2009-01/20/content_1210227.htm

¹⁴ <http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=49190>

¹⁵ <http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=49162>

negyede az Egyesült Államok védelmi költségvetésének – az USA stratégiai szerint komoly aggodalomra ad okot, ráadásul a hivatalos és a valós adatok közötti ellentmondás veszélyezteti a térség stabilitását és növeli a félreértések lehetőségét.

III. Annak érdekében, hogy Kína megfeleljen a nemzetközi biztonsági környezet jelenlegi és várható jövőbeli kihívásainak a nemzeti védelmi stratégiának megfelelő reformokat indított el a PLA mindegyik fő haderőnemében, azaz a hadseregben, a flottában, a légierőben, és a másodlagos tüzérségi erőben, illetve az ezeket kiegészítő Népi Fegyveres Rendőrségben és a tartalékos haderőben. E reformok egyszerre szolgálnak technológia-fejlesztési és integrációs célokat.

A hadsereg az elmúlt években a nemzetközi tendenciáknak megfelelően fokozta mobilitását, fejlesztette saját légierejét és információs hadviselő képességeit¹⁶, mely utóbbi már így is elég sok fejtörést okoz az a Csendes-óceán túlsó partján. Kína a közelmúltban az űrtechnológia terén is jelentős lépéseket tett előre. Miután 2005-ben a világ harmadik nemzeteként embert küldött a világűrbe a Shenzhou 5 űrhajó fedélzetén, 2008 szeptemberében a Shenzhou 7 küldetés keretében végrehajtották Kína történetének első űrsétáját. Ezek a fejlesztések komolyan aggasztják Washington, hiszen katonai téren is kihívást jelenthetnek majd a jövőben (sőt, már 2007 elején feszültséget keltett a kínai-amerikai kapcsolatokban, hogy Kína egy földi indítású rakétájával képes volt megsemmisíteni egyik saját műholdját¹⁷, ami veszélyeztetheti az USA űrfelderítő képességeit.)

A légierő szintén különös figyelmet fordít az információ-technológiai haladásra, miközben – leginkább orosz segítséggel – saját fejlesztésű harci repülőket és rakétákat állít hadrendbe. 2008 júliusában a megalapították a Légierő Hivatásos Katonai Egyetemét (Air Force Military Professional University), ahol a jövő nagy harcértékű pilótáit, parancsnokait és tudományos kutató munkatársait kívánják kiképezni.

Az utóbbi hónapokban a kínai haderőhöz kapcsolódó egyik legfontosabb hír a haditengerészethez kötődött, amely 2008. decemberében két hadihajót küldött¹⁸, hogy azok – csatlakozva a nemzetközi erőkhöz – fellépjenek Szomália partjainál az egyre veszélyesebb kalózok ellen. A két romboló és az őket követő ellátóhajó küldetése az első Kína történetében a Csendes-

¹⁶ <http://www.guardian.co.uk/technology/2008/nov/20/china-us-military-hacking>

¹⁷ <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/01/18/AR2007011801029.html>

¹⁸ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7799899.stm>

óceánon kívüli vizeken, amit külön megnehezít, hogy Kína (egyelőre) nem rendelkezik haditengerészeti bázisokkal a térségben. E haderőnem fejlesztése azért is különösen fontos a KNK számára, mert globális katonai képességek nem érhetőek el korszerű és hatékony haditengerészet nélkül. Peking jelenleg három flottával rendelkezik (Beihai, Donghai és Nanhai), amelyek azonban főleg kisebb hadihajókkal, rombolókkal és fregattokkal rendelkeznek, igaz atommeghajtású, ballisztikus rakétákkal felszerelt tengeralattjárókkal kiegészülve. Űtőképes tengeri erő azonban nem képzelhető el anyahajók nélkül, ezért Peking több leszerelt hordozót is vásárolt az elmúlt évtizedben Oroszországtól, Ukrajnától és Ausztráliától. Ezek közül az orosz Varjag anyahajót, amely jelenleg Dalian kikötőjében átépítés alatt áll, valószínűleg újra működőképes állapotba hozzák a 2008 elején kiszivárgott hírek szerint, és Shi Lang 83 néven a kínai haditengerészet első repülőgép-anyahajója lesz, ami komoly aggodalmat kelt a térségben.¹⁹

A fentiek alapján belátható, hogy Kína elmúlt évtizedekben produkált katonai fejlődése illetve a nemzetközi rendszerbe történő fokozódó integrációja már a jelenben is komoly hatást gyakorol a biztonságpolitika világára. A KNK tudatosan, hosszú távú tervekkel készül a nagyhatalmi szerepre. A fejlődés alapját a gazdasági felemelkedés képezi, az így óriásira növekvő nemzeti erőforrások segítségével Kína néhány évtizeden belül politikai, gazdasági, technológiai és katonai téren is az Egyesült Államokkal egyenrangúvá válhat. Jelenleg a nyugodt növekedés érdekében Kína nem vállal fel komoly konfliktusokat, nemzetközi politikájának alaptételei a béke és az együttműködés, melynek egyik elemeként 2008. áprilisában közvetlen telefonvonalat²⁰ hoztak létre a kínai és az amerikai védelmi miniszter között. Ugyanakkor érdemes felidézni az örök érvényű Szun Ce (Sun Zi) tanítását: *„... először mutasd egy szűzlány féltékenységét, míg az ellenség nem ad neked nyitást; aztán pedig utánozd a futó nyúl gyorsaságát, és már túl késő lesz, hogy az ellenség ellenálljon neked.”*

¹⁹ <http://www.asiamedia.ucla.edu/article.asp?parentid=101402>

²⁰ <http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=49537>

CIKK

UNCLE SAM ÉS A SÁRKÁNYOK: AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK VÁRHATÓ TÁVOL-KELETI POLITIKÁJA CLINTON KÖRÚTJÁNAK FÉNYÉBEN

Karácsonyi Zoltán

Utoljára 1961-ben történt, hogy az amerikai külügyminiszter első útja Ázsiába vitt, még a vietnámi háború hajnalán. Akkor a kommunista előretörés indokolhatta a lépést, most azonban egyszerre könnyű és nehéz választ adni rá, hogy Clinton miért pont a Távol-Keletre látogatott elsőként. Közhely, hogy a régió a világ legdinamikusabb gazdaságainak ad otthont és az itteni országok ma holnap nemcsak követelik, de el is foglalják méltó helyüket a geopolitikában. Többek közt azzal, hogy segítenek megoldani az ipari szektorra áttérjedt pénzügyi válságot. Ez azonban sokkal inkább illene a gazdasági minisztérium profiljába (hagyományosan egyébként ez az intézmény formálja Washington ázsiai kapcsolatait), ellentétben mondjuk Irak és Afganisztán ügyével vagy az iráni atomdilemmával. Egy európai látogatás pedig bizonyos jót tett volna az Obama-kormányzat alatt megromlott atlanti viszonyoknak. Ez a cikk tehát arra keres válaszokat, mit várhatunk az Obama-kormánytól a térségben.

A Foreign Affairs mostani számában olvasható egy gondolatébresztő elemzés Robert D. Kaplan tollából¹, aki szerint biztonságpolitikai szempontból kétfelől is hangsúlyeltolódás várható. Egyfelől a szárazföldi erők helyett a haditengerészet válik meghatározóvá, részben azért, mert az itt bonyolódó hajóforgalom kulcsfontosságú a világ kereskedelmében. A tengeren fuvarozott áruk negyede halad át a Malaccai-szoroson², beleértve az indiai, kínai és délkelet-ázsiai iparcikkeket, élelmiszereket, meg persze az olajat. Fontos továbbá, hogy ez a legmilitarizáltabb régió a Földön,

¹ <http://www.foreignaffairs.com/articles/64832/robert-d-kaplan/center-stage-for-the-21st-century>

² "Shipping in Southeast Asia," *The Economist*, June 12, 2004

feszült viszonyban levő atomhatalmakkal (India, Pakisztán, de ide sorolhatjuk Észak-Koreát is), véres szeparatista harcokkal (Srí Lanka, vagy Korábban Kelet-Timor) és olyan államokkal, amely csak amerikai segítséggel tudná magukat megvédeni (Japán, Dél-Korea, és különleges helyzete miatt Tajvan). A katonai erő alkalmazásának tehát nagyon szűk tere van, épp ezért lép életbe a tétel, mely szerint „a hadiflották csak meglátogatják a kikötőket, míg a seregek megszállják az országokat.” Az előbbi pusztá jelenlétével nyomást gyakorolhat kereskedelmi útvonalakra és központokra, míg az utóbbit alkalmazva az érintett ország szuverenitása (és biztonságérzete) súlyosan sérül. Kína és India egymásra licitálva bővítik a flottájukat, hozzák létre vagy fejlesztik a kikötőbázisaikat, amivel, ha lassan is, de át fogják venni a térség fölötti kontrollt az Egyesült Államoktól. Washington – Kaplan szerint – nem akar (és nem is igazán tudja) útjába állni a folyamatnak, inkább arra törekszik majd, hogy Indiát támogatva, illetve Japán militarizálódásának teret engedve ellensúlyt képezzen Pekinggel szemben. Ezzel párhuzamosan próbálná „megszelídíteni” Kínát: minél jobban bevonni saját védelmi törekvéseibe.

A fentieket is szem előtt tartva lássuk a lehetséges amerikai törekvéseket országokra lebontva, a külügyminiszter látogatásának sorrendjében! Japán számára a legfontosabb üzenet az volt, hogy továbbra is számíthatnak Amerika védelmére, főként az időközben atomhatalommá vált Észak-Koreával szemben. A többi már (még?) inkább gesztusértékű – Japán azóta az eset óta aggódik, hogy elveszti bázisszerepét Amerika számára, mióta 1998-ban Clinton elnök úgy tett egy kilencnapos látogatást Kínában, hogy a szigetországban meg sem állt. Az a tény, hogy Aszo Taro lehetett az első kormányfő, aki meglátogathatta Obamát, hasonlóan protokolljellegű. Amennyiben Washington érdemben együtt kíván működni Tokióval, terveit a következő kormányra tartogatja, amelyet jó eséllyel az Obamához ideológiában is közelebb álló Japán Demokrata Párt ad majd. A gazdasági kapcsolatok persze továbbra sem elhanyagolhatók. Fontos azonban látni, hogy a '90-es évek visszaesése és a mostani pénzügyi válság ilyen téren sem javít Japán pozícióin a hosszú idő óta kétszámjegyű növekedést produkáló Kínával szemben.

Annak közvetlen okai, hogy miért Indonézia volt a második megálló, első pillanattól látható volt: a világ legnépesebb muzulmán országa, amely ráadásul demokratikus (többé-kevésbé) és még szimpatizálnak is az elnökkel, hiszen egy ideig itt élt és itt járt iskolába. Ennél azonban sokkalta fontosabb, hogy a Dél-Kínai-tenger összes főbb hajóútvonala indonéz

felségvizeken és szorosokon át vezet. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a térségben komoly tengeralatti földgázlelőhelyeket feltételeznek, az ország szerepe kifejezetten felértékelődhet a közeljövőben. Egyelőre nehéz volna megmondani, hogy a régióban zajló, az idő előrehaladtával csak élesedő gazdasági-katonai verseny Amerika, India és Kína között zéró összegű, vagy mindenki profitálhat belőle. Hármójuk közül Jakarta viszonya a legjobb Washingtonnal, a másik kettő kereskedelmi konkurenciát jelent számára. Mégis, a térség államaival összhangban, kapcsolatait inkább Kína felé bővíti – ékes példája ennek a vámunió az ASEAN-on belül. A fentiek fényében, elsősorban aktív biztonsági együttműködéssel Indonézia kulcsszerepet játszhat a közeljövőben, ha az Egyesült Államok meg akarja őrizni dominanciáját a Távol-Keleten.

A szöuli megálló különösebb magyarázatra nem szorul, félreérthetetlen jelzés Észak-Koreának, hogy neki is jobb, ha megszabadul az atomfegyvereitől. A konfliktus megoldása azonban még várat magára, addig biztosan, míg Kim Dzsong Il az ország első embere. Lehetséges utódjáról egyelőre csak találgatások láttak napvilágot. Annyi valószínűsíthető, hogy a pártvezetés jobban szeretné, ha nem a Kedves Vezető családjából kerülne ki. Érdeemes végiggondolni azonban, mennyire érdeke Kínának, hogy a két Korea közti viszony normalizálódjon. A Középső Birodalomnak hasznos, ha helyette a világ negyedik legnagyobb hadseregét fenntartó országa riogatja hadgyakorlatokkal és fegyverkísérletekkel Amerika térségbeli szövetségeseit, a vele folytatott tárgyalások pedig Peking részvétele nélkül még látszateredményeket is alig hoznak. Ez érthető, hiszen Kína támogatása nélkül már rég megbukott volna a kommunista rezsim.

Ezzel el is érkeztünk Pekinghez, Clinton Asszony útjának utolsó állomásához. Rengeteget írtak róla már korábban, ezekről tehát csak összefoglalóan. Mind a hangvétel, mind a témaválasztás híven tükrözi a várható Kína-politikát. A fölösleges konfliktusokat (ld. emberi jogok esete) kerüljük, együttműködés olyan területeken várható, ahol legalább középtávon egyeznek mindkét fél érdekei. Ilyen például a pénzügyi válság mielőbbi megoldása. Kína az Egyesült Államok legnagyobb hitelezője, ijesztő mennyiségű állampapír és dollár tulajdonosa, ugyanakkor exportorientált gazdasága fenntartásához elengedhetetlen, hogy az amerikai piac mielőbb visszanyerje egészségét. A klímaváltozás azonban csak elsőre látszik hasonlóan hálás témának, Kínának ugyanis nem hiányzik, hogy az olcsón finanszírozható és laza szabályozottsága miatt

nyaktörő iramban fejlődő iparát környezetbarát intézkedésekkel drágítsa. E téren átütő siker akkor sem várható, ha a szükséges technológiát és know-how-t megkapná az Egyesült Államoktól cserébe az együttműködésért, hiszen a környezetvédelmi szabályok vaskos szigorítására ettől még szükséges volna.

Biztonságpolitikai téren is csak látszólag tűnik rózsásnak a helyzet. Bár mind Peking, mind a nyugati elemzők kórusban hangoztatják, hogy a Nagy Sárkánynak semmi egyéb vágya nincs a békés fejlődésen és a mindenkivel fenntartott jószomszédi viszonyon túl, ez jó eséllyel már középtávon illúzióknak bizonyulhat. Természetesen szó sincs itt nyílt agresszióról! Amerikát lekötik a közel-keleti háborúi, amelyek azt a térséget egyre jobban destabilizálják (ld. a forrongó Pakisztánt és Irán kétes célú atomprogramját). Egyes ázsiai szövetségesei a védelmére vannak utalva, ám míg a környék feltörekvő hatalmai mindinkább befolyásuk alá vonják az itteni politikát, az Egyesült Államoknak két háború és egy gazdasági válság közepette aligha van kapacitása fölvenni a Kína és India dobta kesztyűt. Ugyanakkor Amerika távol-keleti érdekeit³ hatékonyabban érvényesítheti gazdasági és diplomáciai eszközökkel, mint az itt állomásozó haderején keresztül. A katonailag meghatározó szövetségesein, az ASEAN-nal folytatott kapcsolat bővítésén és a vele konkuráló, gyengén muzsikáló APEC fölfuttatásán keresztül többet érhet el, kevesebb súrlódással, mintha fegyverkezési versenybe bocsátkozna.

Végezetül maradt egy kérdőjel: miért maradt ki India a körútból? Már csak azért is, mert épp egy viszonylag friss kongresszusi bizottsági jelentés emeli ki⁴, mennyire fontos volna Peking mellé Delhit is bevonni a geopolitikába, többek közt a G8-on keresztül. A Brookings Institute egy érdekes munkájában⁵ méltatja az utóbbi évtizedben végbement figyelemre méltó fejlődést a két ország kapcsolataiban. A korábban vázolt kiegyensúlyozó szerepén kívül India óriási segítség lehet a közeljövőben remélhetőleg meginduló atomtárgyalásokban Iránnal, továbbá Pakisztán és Afganisztán stabilizálásában – mely utóbbi kiemelt célja az Obama-kormányának. Valószínűleg tehát nem sokat fog várni magára a találkozó, ám a tény, hogy külön kezelik Indiát a távol-keleti térségtől, legalábbis elgondolkodtató. Egy cinikusabb elemzőnek minden hivatalos szívélyesség, nyitottság és együttműködési hajlam ellenére erőteljest „Divide et impera”-érzése támadhat – vagyis elképzelhető, hogy a kérdéses szétválasztás nagyon is tudatosan történik.

³ <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32688.pdf>

⁴ <http://internationalrelations.house.gov/111/ind022609.pdf>

⁵ http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/articles/2009/01_india_riedel/01_india_riedel.pdf

CIKK

A GUANTÁNAMÓI FOGOLYTÁBOR BEZÁRÁSÁNAK DILEMMÁJA

Papp Andrea

Barack Obamának, az Egyesült Államok újonnan megválasztott elnökének egyik leghangsúlyosabb választási ígérete volt a kegyetlen bánásmódról elhíresült Guantánamói börtön egy éven belüli bezárása, amelyet néhány órával a januári hivatalba lépése után azonnal el is rendelt.

Guantánamót az Egyesült Államok legolcsóbb katonai támaszpontjaként tartják számon – írja a National Geographic.¹ 1903-ban Theodore Roosevelt amerikai és Estrada Palma kubai elnök aláírták azt a szerződést, melynek értelmében az Egyesült Államok évente 4085 amerikai dollár bérleti díj ellenében használhatja a területet. Később Fidel Castro baloldali-forradalmi politikája miatt a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok megszakadtak. A kubai kormányzat egy 12 km hosszú kaktuszsövénnyel próbálta megakadályozni, hogy odameneküljenek állampolgárai, létrehozva így a „kaktuszfüggönyt” az európai „vasfüggöny” után. Mivel a szerződést nem lehet felmondani, csak mindkét fél beleegyezésével, Guantánamo² azóta egy érthetetlen anomália. Az amerikai hatóságok mai napig utalják a bérleti díjat a szerződésben megadott számlára, amelyet azonban Kuba nem hajlandó felvenni.

Az Egyesült Államok soha nem formált jogot a terület feletti szuverenitásra. Ezt a tényt alátámasztja az is, hogy a kubai „menekülteket” mindig visszaadja a kubai kormánynak, hiszen az amerikaiak véleménye szerint azok nem hagyták el Kubát, így nem minősülnek menekültnek sem. A Guantánamói öbölben sem az amerikai törvények, sem az amerikai

¹ <http://www.geographic.hu/index.php/fotopalyazat/fotopalyazat/nyomtathato.php?act=napi&id=1793>

² <http://topics.nytimes.com/topics/news/national/usstatesterritoriesandpossessions/guantanamobaynavalbasecuba/index.html>

alkotmány nem érvényesül, a hivatalos közlés szerint tehát bárki fogságban tartható, aki besorolható a „jogellenes harcos” („unlawful combatant”) kategóriába. A kilencvenes években a haiti és kubai menekültek táboraként szolgált a terület, a 2001. szeptember 11-ei események után pedig a Bush adminisztráció terrorista gyanús személyek központi fogolytáborává tette Guantánamót, kiváltva így más országok kormányainak és emberi jogi aktivisták kemény bírálatát. A foglyokat nem állították katonai törvényszékek elé, mivel az ügy kapcsán meghozott bírósági döntések ezt nem tették lehetővé. Az emberi jogi aktivisták csoportja és a foglyok védőügyvédjei egyöntetűen a Guantánamóban uralkodó rossz körülményekről és a durva vallatási módszerekről számoltak be. A fogvatartottak minderre éhségstrájkokkal, lázongásokkal és öngyilkosságokkal válaszoltak.

Barack Obama, az Egyesült Államok újonnan megválasztott elnöke már a kampánya ideje alatt is nagy hangsúlyt fektetett a Guantánamo-kérdésre. Egyik leghangsúlyosabb ígérete ugyanis a Guantánamói fogolytábor egy éven belüli bezárása volt, amelyet néhány órával a januári hivatalba lépése után azonnal el is rendelt.

A New York Times értesülései alapján³ az Obama által frissen kiadott rendeletek újraírják az amerikai szabályokat a terrorista gyanús személyek letartóztatásával kapcsolatban. 245 olyan személy van még fogva tartva a Guantánamói fogolytáborban, akiknek ügyét azonnali megvizsgálás után le kellene zárni: szabadon engedni, vád alá helyezni, vagy átszállítani más országba. A rendelet megtiltja továbbá a CIA-nak az erőszakos vallatási módszerek alkalmazását, és véget vet a terrorista gyanús személyeket hónapokig vagy akár évekig is titkosan őrizetben tartó gyakorlatának.

Néhány kérdés⁴ azonban továbbra is megoldatlan: mit kellene tenni azokkal a terroristákkal, akiknek ügyét nem lehet az amerikai bíróságok előtt tárgyalni. A kormányzat ugyanis kifejtette, hogy a külföldi nemzetiségű, az országhatárokon kívül fogva tartott személyek nem élhetnek jogorvoslattal a szövetségi bíróságok, sőt semmilyen bíróság előtt. Továbbá felvetődött az is, hogy helyes-e, ha a kihallgatási módszerek titokban maradnak annak érdekében, hogy az Al Qaeda ne tudjon

³http://www.nytimes.com/2009/01/22/us/politics/22gitmo.html?_r=1&scp=5&sq=obama%20guantanamo&st=cse

⁴<http://www.nytimes.com/2009/01/23/us/politics/23obama.html?scp=3&sq=obama%20guantanamo&st=cse>

felkészülni a szembeszegülésre, vagy, hogy hogyan lehet biztos az Egyesült Államok abban, hogy a külföldre szállított terroristákat nem kínozzák majd meg. Az államok ugyanis nem adhatnak át más államnak olyan bűnözőket, melyeket nagy valószínűséggel megkínoznának vagy kivégeznének hazájukban. A Kínai Népköztársaság például már most követeli vissza muszlim vallású ujjurokat, hogy azok ügyét saját országukban, saját bíróságuk előtt tudják megtárgyalni.

A New York Times további információi szerint⁵ Obama általános szünetet rendelt el minden eljárásban a Guantánamói fogolytáborban, hogy ezáltal az újonnan megválasztott elnöknek és adminisztrációjának legyen ideje átvizsgálni a katonai törvényszékek eljárását általánosságban, különösképpen a függőben lévő ügyeket. A felfüggesztés valójában több ok miatt is várható volt. Először is, Barack Obama a katonai eljárásokat tévedésnek, hibának tulajdonította. Másodsor, a katonai törvényszékek illetékes szervekként alkalmazása az eljárások során kiváltotta a közvélemény kritikáját, mivel nem mutatott elég hasonlóságot az amerikai igazságügyi rendszerrel. A törvényszékeket azóta, hogy a Bush adminisztráció elsőnek bejelentette tervét a 2001. szeptember 11-ei események után, jogi és gyakorlati kételyek is övezik.

Az ügy kapcsán az elnök harmadik lépése a fogolytáborban uralkodó állapotok vizsgálatának elrendelése volt. A Washington Post leírja⁶, hogy a Pentagon által elkészített felmérés szerint a Guantánamói katonai táborban fogvatartottak körülményei megfelelnek a genfi egyezmény követelményeinek. Obama a vizsgálatra eredetileg a védelmi minisztert, Robert Gates-t kérte fel, akinek 30 napja lett volna a foglyokkal való humánus bánásmód részleteinek felderítésére. Ő azonban a haditengerészet műveleti parancsnokhelyettesét, Patrick M. Walsh-ot kérte fel a feladat elvégzésére. Azt, hogy végül mi fog történni a 245 fogollyal, egy szakértőkből álló csoport (Interagency Task Force – az ügyben illetékes szervek részvételével létrehozott munkacsoport) dönti majd el, amelynek élén Matthew G. Olsen áll majd az Igazságügyi Minisztériumtól. A csoport tagjai minden egyes fogvatartott ügyét át fogják vizsgálni és jelenteni fogják Olsennek, aki az ezek alapján elkészített javaslatát továbbítja magasrangú tisztviselők egy csoportjának akiket többek közt az

⁵<http://www.nytimes.com/2009/01/22/washington/22gitmo.html?scp=7&sq=obama%20guantanamo&st=cse>

⁶ <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/02/20/AR2009022002191.html>

Igazságügyi, Védelmi Minisztériumból, illetve a CIA soraiból válogatnak össze - ők hozzák majd meg a végső döntést.

További kérdéseket vet fel, hogy a foglyok védőügyvédei kifogásolták védenekik erőteljes elszigeteltségét – úgy vélik, hogy az erőteljes izoláció mentális problémákat is okozott a fogvatartottaknál az évek alatt. Az ügyvédek továbbá kritizálták az erőszakos etetést is a foglyok éhségstrájkja idején. Walsh kijelentette, hogy az erőszakos etetés, amelynek során leszíjazzák a fogvatartottakat egy speciális székbe és az orrukon keresztül egy csövet vezetnek a gyomrukba, megfelel a genfi egyezmény azon rendelkezésének, hogy a foglyok életét védelmezni kell. A tiszt azt javasolta továbbá, hogy a fogvatartottak több közösségi életet éljenek és több időt kapjanak imádkozásra is. A 6-os és 7-es cellában lévő személyek – akik a legveszélyesebb foglyok – mint például Khalid Sheik Mohammed, a 2001. szeptember 11-ei történések kitalálója is – azonban továbbra is maradhatnak ablaktalan zárkájukban a nap 24 órájából 22-öt. Walsh viszont támogatja azt a megoldást, hogy még a legveszélyesebb bűnözők is imádkozhassanak és rotációs alapon cserélődő, minimum hármas csoportokban több időt tölthessenek együtt szabadidőben, mint eddig.

A civiljogi társaságokat, köztük az Alkotmányos Jogokért Központot (Center for Constitutional Rights), azonban ledöbbsentette a hír, és lázadnak Walsh megállapításai ellen. Az intézet egy alkalmazott jogásza elmondta, hogy mélységesen csalódtak, mert nem ezt várták Obamától.

A Los Angeles Times információi szerint⁷ annak ellenére, hogy az ügyeket az új adminisztráció fogja átvizsgálni más szemszögből, egyes esetekben visszatérhetnek a Bush elnöksége alatt kialakított katonai törvényszékek rendszeréhez. A vizsgálatot lefolytatók csoportja úgy is dönthet, hogy egyes fogvatartottak esetében bírósági tárgyalás nélkül folytatja a felderítést az ügyben. Az emberi jogi aktivisták szemében ez egy vitás pont, hiszen azt várták az új elnöktől, hogy véget vet a katonai bírósági rendszernek és annak az időszaknak, amelyben a fogva tartás bírósági tárgyalás nélkül zajlott le.

Az ügy kimenetele bizonytalan – az Obamát megválasztók között minden bizonnyal nagy számban vannak azok, akik a Guantánamói katonai törvényszéki gyakorlatot végleg beszüntetnék. Obama azonban úgy tűnik

⁷ <http://www.latimes.com/news/nationworld/nation/la-na-gitmo14-2009feb14.0,1394765.story>

– a társadalom egészének való megfelelés érdekében – némi „kiskaput” hagyott magának azzal, hogy egyes esetekben azért alkalmazhatóak lesznek a Bush-éra eljárásmodjai. Nem kétséges azonban, hogy a Bush adminisztráció alatt megszokott gyakorlatnak vége – ezzel felszámolva az előző adminisztráció egyik legvitatottabb döntését. A CNN értesülései szerint⁸ március közepén az amerikai Igazságügyi Minisztérium bejelentette, hogy végleg szakítanak a „ellenséges harcos” (enemy combatant) szó kategóriájával, ám azt is közölték, hogy ez a tény csakis Guantánamóra vonatkozik. Az ügy így egyre csak bonyolódhat: ettől a perctől kezdve ugyanis az amerikaiaknak nincs joguk fogva tartani senkit sem a Guantánamói fogolytáborban.

⁸ <http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/03/13/enemy.combatant/index.html>

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com